

vački redovnici i svećenstvo. U političkom životu Zagore uglavnom je prevladavala pasivnost i ravnodušnost, u kojoj su se ipak najbolje snalazili i najveće probitke ostvarivali protalijanski usmjereni građanski krugovi. Iako protivni talijanštini, zagorski su se Hrvati relativno kasno uključili u tijekove hrvatskoga narodnog preporoda (tek u drugoj polovici XIX. st.). Razdoblje XIX. st. doba je i romantičarskog zanosa i oduševljenja Europljana egzotičnim krajevima, među kojima je mit o »Morlakiji« i morlačkom žiteljstvu imao istaknuto mjesto te uzrokovao veliki broj posjeta i stvaranje putopisnih djela s temama iz života žiteljstva toga kraja. Šesta cjelina djela sadrži dragocjen popis *Zagorskih prezimena i imena* (317–327) te autorovu raščlambu njihova podrijetla (podjela na kršćanska, narodna i muslimanska imena i prezimena). U posljednjoj, sedmoj cjelini, autor objavljuje *Rječnik starih riječi koje nestaju iz svakodnevnog govora* (329–344) i popis *Provincijala Provincije Presvetog Otkupitelja do 1918. god. rodom iz Zagore* (345–350). Na kraju knjige nalaze se pregled korištenih izvora i literature (351–360), sažeci na talijanskom i njemačkom jeziku (361–368), kazala imenâ i mjesta (369–385) te sadržaj.

Opsežna monografija Krešimira Kužića prvo je cjelovito djelo o prošlosti Dalmatinske zagore. Iako je političkoj prošlosti Zagore posvećena dužna pozornost, autor je nastojao, poglavito uporabom raznorodnih arhivskih vrela, predstaviti i sve temeljne sastavnice iz svakodnevnog života Zagorana tijekom proteklih stoljeća: gospodarstvo, upravu, kulturu, prosvjetu, narodne običaje, crkvu i vjerski život. Knjiga je pisana jasnim i preglednim stilom te je dostupna širem čitateljstvu. Opremljena je bogatom ilustrativnom građom, tabelama, grafikonima i zemljovidima. Posebno dragocjen dodatak svakoga poglavlja je opsežni popis zagorskih imena i prezimena koja su se javljala u pojedinim vremenskim razdobljima. Kužićev rad možemo ubrojiti u dobrodošle prinose historiografiji i ubuduće će biti nezaobilazna literatura svim proučavateljima prošlosti ove južnohrvatske regije.

Lovorka ČORALIĆ, Zagreb

ANTE SEKULIĆ, **Hrvatski srijemski mjestopisi**, Školska knjiga, Zagreb 1997., 238 str.

U sklopu istraživanja povijesti hrvatskoga prisuća na bačkim, baranjskim i srijemskim prostorima, autor kojih je ugledni hrvatski povjesnik i filolog dr. Ante Sekulić, monografija o »Hrvatskim srijemskim mjestopisima« posljednja je u nizu troknjižja (osvrt na prethodne autorove monografije vidi u »Croatia christiana periodica«, god. XX, br. 38, Zagreb 1996., 198–199; god. XXI, br. 40/1997., 175–177). Poput dosadašnjih (bačko-baranjskih) monografija, završna knjiga sadrži poglavito građu o srijemskim toponimima u kojima je hrvatska prisutnost tijekom prošlosti bila najizrazitija. Namjera autora bila je da se kritičkom raščlambom toponima zapisanih u diplomatskim vrelima (ispravama vladara, crkvenih dostojanstvenika, svjetovnih uglednika) objektivno ukaže na pretežito hrvatsko etničko obilježje srijemskoga starosjedilačkog stanovništva. Veća, i za Hrvate značajnija mjesta (Brod, Đakovo, Ilok, Vinkovci, Vukovar, Mitrovica, Zemun), dobila su – primjerenom svojoj važnosti – cjelovite i opsežnije tekstove. Pritom autor nije zanemario važnost drugih, mahom manjih srijemskih naselja (Babina Greda, Banoštor, Ivankovo, Šarengrad,

Ruma i dr.), pa se i na njihov povijesni razvoj odnosi primjeren opseg teksta. Istraživački je obuhvaćeno razdoblje od X. stoljeća do suvremenoga doba (Domovinski rat).

Uvodno poglavlje (7–8) sadrži temeljne napomene o strukturi djela, uporabljennoj literaturi i vrelima te osnovnim autorovim istraživačkim ciljevima. U prvom poglavlju (»Srijemske međe«, 11–23) autor raspravlja o granicama Srijema kroz prošlost te prilaže povijesne zemljovide. Iz bogatoga naslijeđa srijemske povjesnice izdvajaju se, kao posebno značajne povijesne epohe, srednjovjekovno doba Banovine Slavonije (Srijemska županija), ratna stradanja i državno-političke promjene u doba turskih osvajanja (XVI. st.), dugotrajni austro-turski ratovi te brojni mirovni ugovori kojima se prečesto krojila međa srijemskoga prostora (npr. Karlovački i Požarevački mir). Obnovom starih slavonskih županija, 1745. godine, Srijemska je županija sa sjedištem u Vukovaru čvrsto uključena u pravni i gospodarski sustav Hrvatske, a tada utvrđene međe ostale su na snazi sve do 1918. godine. Nastojanje srpskih vlasti da se zatre uključenost Srijema u cjelovit hrvatski prostor i izbrišu njegove povijesne granice urodilo je ustrojem Vukovarske oblasti (1922. god.) te potom razdiobom Srijema na Savsku i Dunavsku banovinu (1929. god.). Granice Srijema i njegovo pripajanje Hrvatskoj u doba Nezavisne države Hrvatske (1941.–1945.) ponovno su zatrti ustavnim odredbama Jugoslavije (1947. god.), a tragična događanja na ovim prostorima uoči i tijekom raspada Titove državne tvorevine najteže su pogodila hrvatski starosjedićki živalj koji je na području pod srpskom vlašću najvećim dijelom protjeran sa svojih vjekovnih ognjišta. »Pregled povijesti Srijema« (25–44) naslov je poglavlja u kojemu autor sažeto iznosi bitne značajke povijesnoga događanja na srijemskom prostoru od najstarijih vremena (pretpovijest, antičko doba, doseoba slavenskih i ugarskih plemena) do novoga vijeka. Podrobno se razmatra srijemska toponomastika u dotursko vrijeme (hrvatska i ugarska toponomastika), utvrđuje etnička pripadnost većine naselja (pretežito hrvatska), posjedovni odnosi i vlasnička struktura i dr. Najteže doba zadesilo je Srijem u vrijeme nakon turskih osvajanja, kada se demografska, etnička i vjerska sastavnica mijenja na štetu Hrvata. Oslobođanje Srijema i Karlovački mirovni sporazum (1699. god.) otvorili su novu, suvremenu stranicu u povijesti ovoga prostora, tijekom koje će se srijemska ravnica naći na razmeđu političkih interesa i suprotstavljanja susjednih država i naroda.

Druga i opsegom najveća cjelina sadrži abecedni popis imena srijemskih naselja (53–209). Za svako su mjesto navedeni nizovi imena koja su tijekom prošlosti bila u uporabi u vrelima i literaturi. Većim gradovima i naseljima poklonjeno je više istraživačke pozornosti te se za svako od njih iznosi zemljopisni smještaj, pregled povijesnoga razvoja, osvrt na demografske, društvene, gospodarske i vjerske prilike, kao i niz drugih podataka vezanih za prošlost pojedinih srijemskih mjesta. Knjiga završava kratkim poglavljima: »Pregled i pripomene o srijemskim toponimima« (211–212), »Zaglavne misli« (213–214), sažetkom na njemačkome jeziku (215) te kazalima osobnih imena (217–218) i toponima (219–238).

Koncepcijskim, sadržajnim i stilskim osobinama nalik prethodnim autorovim monografijama o hrvatskim bačkim i baranjskim mjestopisima, srijemska je studija Ante Sekulića završetak jednog dobro osmišljenog i dokraja uspješno provedenog istraživačkog projekta. Sloveći kao jedan od vodećih proučavatelja povjesnice Bačke, Baranje i Srijema, dr. Ante Sekulić je ovom trilogijom ponudio jedan od primjenjivih modela za proučavanje prošlosti hrvatskih regija koje se jednim svojim dijelom danas nalaze izvan hrvatskoga državnog

područja. Pomno izrađen i protumačen »leksikon« srijemskih mjestopisa vrijedan je istraživački prinos hrvatskoj historiografiji, ali i čitljivo štivo za sve one koji potječu iz srijemske ravni ili o ovim hrvatskim krajevima žele saznati više.

Lovorka ČORALIĆ

Ivo FRANGEŠ, *Geschichte der kroatischen Literatur. Von den Anfängen bis zur Gegenwart*. Übers. von Claudia Schnell nach einer Rohübers. von Jutta Božić. (= Bausteine zur Slavischen Philologie und Kulturgeschichte, Reihe A: Slavistische Forschungen, NF, Bd. 15) Böhlau Verlag, Köln – Weimar – Wien 1995. XIV, 989. str.

Knjigu obično čitamo držeći je u ruci. Ali ovaj put to nije bilo moguće – barem ne na dulje vrijeme. Uostalom, ovakve se publikacije ne čitaju, ne samo zbog svoje opsežnosti – više od tisuću stranica. Ovo znanstveno ostvarenje izaziva strahopoštovanje. Knjiga »Povijest hrvatske književnosti. Od početaka do danas«, djelo Ive Frangeša, umirovljenog docenta novije hrvatske književnosti, jest zapravo nadopunjeni njemački prijevod hrvatskoga izdanja iz 1987. godine.

Po kojim smjernicama se pisac ili prireditelj povijesti književnosti nekoga naroda može i treba ravnati? Njegova velika literarna imena ili možda tzv. književni standard odnosno prosjek?

Nipošto eksplicitno jedno ili drugo, nego upravo oboje – kao što je autor ovoga leksikona konstatirao već u uvodnome slovu za hrvatsko izdanje. Jer, velika ostvarenja u književnosti jednoga naroda nisu nipošto uvijek vezana samo uz velika imena, kao što su, primjerice, u hrvatskoj književnosti Marulić, Gundulić, Šenoa, Kranjčević, Matoš, Ujević ili Krleža. Oni će zasigurno uvijek izazivati najveću pozornost širokog kruga čitatelja hrvatske književnosti. No, niti književni kritičari neće moći razumjeti ta tzv. velika imena bez makar sporadičnog upoznavanja i doživljavanja literarnih radova i dostignuća onih tzv. manjih ili nepoznatih imena. Njihov literarni opus, naime, zahtijeva komparativno promatranje, kao što se i njihov rad temelji na uzajamnosti, a ne na analognosti, koju su razno-razni politički sustavi htjeli nametnuti, i još uvijek rado nameću svojim manje-više instrumentaliziranim spisateljskim slugama. Dakle, ne iščitavanje analognosti nego upravo komparativnost, i to ne kronološkim slijedom, jest način istraživanja, pri čemu bi literarni fenomeni trebali biti vodeća smjernica.

Svaka nacionalna književnost zasigurno ima svoje specifičnosti, ali je uglavnom ipak nastajala i rasla u sklopu općih svjetskih literarnih procesa i trendova. Tako je i s hrvatskom književnošću, što nam pokazuje i sam pregled sadržaja ove knjige, podijeljene u 11 poglavlja:

Početak čini »Književnost Srednjeg vijeka«, a zatim slijede »Hrvatska latinština«, »Usmena književnost. Počeci umjetničke književnosti u renesansi«, »Reformacija i protureformacija. Barok«, »Racionalizam i predromantizam«, »Romantizam. Ilirizam. Razdoblje apsolutizma«, »Protorealizam i realizam«, »Moderna«, »Književnost između ratova«,